

oko 1200. krasnu gotsku crkvu sv. Marije sa samostanom u Topuskom. Iza njih nastaniše se Dominikanci i Franjevci, naročito u južnoj Hrvatskoj i Bosni, gdje im je glavna zadaća bilo suzbijanje bogomilstva. Onda dođoše Templari (Božjaci) i Pavlini. Templarima darova papa svoj posjed u Vrani, ali su dobrza i sami stekli golemo imanja. Kad bi taj red dokinut (1312), zapade sav imutak njegov Ivanovce ili Križare (Cruciferi), pa stoga se i njihov prior prozva priorom vranskim. Pavlini bili su rašireni u Hrvatskoj i Slavoniji, a naročito bijahu im na glasu samostani Remete kod Zagreba i Lepoglava u Zagorju (osnovan oko 1400.).

Pripadnikâ grčkoistočne vjeroispovijesti bješe sve do 1526. veoma malo u Hrvatskoj, još najviše u Srijemu, gdje su to bili doseljeni Srbi po imanjima porodice Brankovićâ, a onda u Humskoj zemlji. Bogomili su se proširili mjestimice i u južnu Hrvatsku, pače i u vukovsku i požešku županiju, dok je kroz neko vrijeme bilo u XV. vijeku u Srijemu i Husitâ.

Ustav i sudbenost. Od godine 1102. bijaše ugarski kralj podjedno i hrvatsko-dalmatinski, ali Ugarska i Hrvatska nijesu stoga činile jedinstvenu državu u nutarnjoj upravi, već je svako kraljevstvo ostalo i dalje za sebe politička, teritorijalna i narodna jedinica. Jedino spoljšnja politika, kojom je ravnao samo kralj, bijaše im zajednička, a to je bio i razlog, zašto stranci nijesu vazda marili za nutarnju razliku. Krunisanje za zasebnoga hrvatsko-dalmatinskoga kralja obavljalo se sve do Andrije I. (II.), odnosno Bele III. (IV.), no otada bješe vazda zajedničko, samo što su kraljevi bez sumnje izdavali zasebne zavjernice hrvatskim, a zasebne ugarskim staležima.

Kralja je u Hrvatskoj zamjenjivao, kad god je to bilo možno, samostalan i kralju jednakopravan herceg (dux), redovito član kraljevske porodice (sin ili brat kraljev). Stoga se on i piše „božjom milošću“ (dei gratia), a njega zovu „herceško veličanstvo“ (ducalis maiestas). Herceg stolovao je obično u Zagrebu, Kninu i Zadru, a docnije i u Bihaću na Uni. Godine svoga vladanja brojio je kao kralj, a imao je na svom sjajnom dvoru zasebnu dvorsku kancelariju s kancelarom na čelu. Herceg vršio je nadalje važna kraljevska prava u Hrvatskoj, namještavajući banove, sazivajući sabore, dijeleći plemstvo za zasluge hrabromu vojniku, vodeći vojsku u rat, potvrđujući stare kraljevske privilegije pojedinim gradovima i plemićima i kujući svoje zasebne novce.